

«ЗДРАВНЕ» за сега излиза три пѣти
въ мѣсецъ: на 1-о, 10-о и 20-о число.
Цѣната му за осемъ мѣсеца, отъ 1 Май
до 20 Декемврий 1886 г., е седемъ лева
въ България и осемъ лева за въ стран-
ство. — Абонатитъ се адресиратъ на-
право до редакцията, въ гр. Варна, съ-
щевременно като предплатятъ съ по-
щенскій записъ (а не въ марки). —
Обявления се приематъ съ плата по 30
стот. за единъ редъ петитъ.

ЗДРАВНЕ

За всѣка напечатана въ «ЗДРАВНЕ»
оригинална статия редакцията плаща
по петъ стотинки за всѣкий редъ. — За
промѣняване адресетъ на вспоможе-
ствователи се плаща 40 стотинки, безъ
което адреса не се промѣнява. Заяв-
ления за неполучаването на нѣкой брой
трѣба да се правятъ не по-късно слѣдъ
получаването на слѣдующий брой; въ
противенъ случай се оставятъ безъ
последствие.

ОБЩЕДОСТЪПЕНЪ МЕДИЦИНСКИЙ И ХИГИЕНИЧЕСКИЙ ВѢСТНИКЪ

Per noctem ad lucem!

Отъ мракъ къмъ свѣтълина!

СЪДЪРЖАНИЕ: *Училището и домътъ. Отъ про-
фессора К. Е. Бокъ (Преводъ). — Гнила жаба (край).
Отъ д-ра Г. М. Герценштейнъ. — Библиография. —
Отговори.*

Училището и домътъ ¹⁾.

Отъ профессора К. Е. Бокъ.

(Преводъ.)

Отъ учителитъ и възпитателитъ се из-
исква, щото тѣ да разбиратъ своята главна
задача — да развиватъ духовния органъ
на дѣтето, т. е. мозъка, съответствено
съ законитъ на природата. Но понеже най-
полезнитъ познания даватъ добри плодове
само тогава, когато тѣ сѫ заключени въ
напълно здравъ организмъ, — отъ учите-
литъ се изисква, щото тѣ, съ методата
си за възпитание, не само да не вредятъ
здравнето на ученика, а напротивъ, като
го запознаватъ съ всичкитъ способности за за-
пазване на здравнето, да му даватъ въз-
можность да се предпазва отъ поболѣване.
Само здравиятъ чловѣкъ може да бѣде
полезенъ на себе си, на ближнитъ и по-
томцитъ, защото сичкитъ необходими за
това атрибути, като: здравия разсѣдѣкъ,
силната воля и истинско-чловѣчески
нравъ, могатъ да бждѣтъ възпитани чрезъ
правилнитъ навици само въ напълно здравъ
организмъ. Учителътъ и наставникътъ ни-
кога не трѣба да забравятъ, че дѣцата,
споредъ индивидуалнитъ особености на
организмитъ имъ, искатъ различни приеми

при развитието на духовната имъ дѣятел-
ность; въ противенъ случай тѣхната дѣя-
тельность (на наставникитъ) може да бѣде
твърдѣ пагубна за здравнето на дѣцата.
Но тъй като често се случва, че много
училищни директори и учители твърдо малко
се грижѣтъ за здравнето на ученицитъ,
— то необходимо е, щото дѣцата, както
при постѣпването имъ въ училището, тъй
и презъ всичкото време на пребиваването
имъ въ него, да се намиратъ подъ над-
зора на опитни лѣкари: Може смѣло да
се предскаже, че чловѣчеството ще из-
лѣзе повече здраво, ако въ училищата ин-
спекторитъ бждѣтъ научно образовани пе-
дагози и опитни лѣкари ²⁾. Прочее не само
въ училищата, но и въ всичкитъ държавни
и обществени учреждения главната грижа
трѣба да бѣде обърната върху «запазва-
ние здравнето».

Всѣкий знае, че повечето дѣца, до като
се учѣтъ, страдатъ отъ такви болѣсти,
които особено сѫ свойственни на тази
възраст и които въ повечето случаи не
ги оставѣтъ и презъ всичкия имъ бж-
дещи животъ. Тѣй сжщо е извѣстно, че

¹⁾ Тази статия съставлява продължение на статията
подъ сжщия надсловъ, помѣстена въ 24 брой на в. «Здра-
вие», 1885, но може да се чете и независимо отъ по-
слѣдната.

Ред.

²⁾ У насъ има нѣщо, като пародия на това: всичкитъ
правителствени училища си иматъ лѣкари съ възна-
граждение . . . по 400 лева за годината. Не ще даже дума,
че за тази *добавка на тютюнъ* се извършва работа,
която не струва по-вече. По-добъръ би сторилъ г. г. лѣ-
кари да не унижаватъ достоинството си съ присѣмнането
на подобно възнаграждение. Не е шега да се грижи док-
торътъ за здравнето на 300—400 ученици и на учителя-
ския персоналъ, да ги преглѣдва по-често, да ги лѣкува
и да имъ издава свидѣтелствата; но казахме, че за тази
заплата се извършва и съответствена работа, сирѣчь,
училищата, само за очи, си иматъ ужъ лѣкари. А до
колкото е необходимо да си иматъ училищата, наистина,
лѣкари — това се вижда доста ясно отъ горнитъ
статия.

Ред.

причината на тѣзи болѣсти, които можни да се нарѣкнатъ *училищни болѣсти*, се крие въ неправилното отгледване на дѣтето до и въ време на училищния животъ. Ний, обаче, ще бждемъ несправедливи къмъ училището, ако само нему препишемъ главната причина за появяването на тия болѣсти и ги нарѣчемъ *училищни болѣсти*, тогазъ, когато всичката вина по скоро пада повече върху родителитѣ, отъ колкото върху училището. Напълно справедливо училището може да се укори за това, че то отъ една страна не зема никакви енергически мѣрки за ускоряването на тѣзи болѣсти и отъ друга страна, че то незапознава ученицитѣ съ тия болѣсти и онѣзи мѣрки, които трѣба да употребяватъ противъ тѣхъ. Както главната причина за нравствената развала на повечето отъ сегашнитѣ хора е лошото нравствено възпитание, което родителитѣ даватъ сега на дѣцата; тъй също и лошото здравие на повечето възрастни може да се припише на родителския домъ, отъ колкото на училището. Училищнитѣ болѣсти, ако и да не сѫ опасни за живота, все пакъ заслужаватъ особено внимание, защото тѣ силно могатъ да влияятъ на понататъшния животъ на ученика и да бъркатъ на кариерата му. Тѣзи болѣсти поразяватъ преимущественно мозъка, нервната система, органа на зрѣнието, гръбначния стълбъ и кръвта (нейния съставъ и обръщение), — съ една рѣчь, най важнитѣ органи за живѣяние на животнитѣ и растенията. Тѣзи болѣсти сѫ слѣдующитѣ: раздразение на мозъка и нервитѣ (главоболие, въртене свѣтъ, пищене въ ушитѣ, побиване тръпки, особено епилепсия, игра св. Витта и меланхолия) кжсогледство и слабо зрѣние, малокръвие и приливане на кръвта (къмъ главата, шията, гърдитѣ и стомаха). За да се избѣгнѣ появянето на тия болѣсти, трѣба да се зематъ енергически мѣрки, както отъ родителитѣ, тъй и отъ учителитѣ.

За да се убѣдимъ, че всичката вина на болѣститѣ, появяването на които се приписва на училището, пада повече на родителския домъ, отъ колкото на училището, на насъ достатъчно е да прослѣдимъ живота на дѣтето отъ деня на ражданието му

до встъпването му въ училището. Ще начнемъ отъ храната: вмѣсто млѣко — храна, която единственна иска тая възраст, младенеца преждевременно начеватъ да кърмятъ съ храна, която съдържа въ състава си много захарни и брашнени вещества, — храна, която не може да способствува нито за затѣкване на мускулитѣ и коститѣ, нито на мозъка и нервитѣ. Преди младитѣ кости на дѣтето да затвърдятъ, преди да стане неговото нѣжно мѣсо достатъчно мускулесто, преставатъ да го повиватъ и предоставятъ на неопитна бавачка, която цѣли часове го държи на една ръка; преждевременно начеватъ да го приучаватъ да сѣда или го турятъ на крака, което и изисква, разбира се, голѣмо напѣгане отъ негова страна. Преждевременно го турятъ на столъ или съвсѣмъ безъ гърбъ (стола) или лошо приспособенъ, дѣто то трѣба да пресѣдява въ право положение, като си играе по цѣли часове. Разбира се, че като сѣди на тагъвзи столъ, дѣто дѣтето се пригърбева, люлѣе се ту насамъ, ту нататѣкъ и когато гръбначния му стълбъ и гръбнитѣ мускули силно се затрудняватъ, то нѣма никаква възможность, щото гръбначния стълбъ да запази своето вертикално положение. Освѣнъ това родителитѣ каратъ дѣтето да върши всичко съ дѣсната си ръчица, а честото употребяване на тази ръчица и дѣсеното рамо много спомагатъ да се искривява на дѣсно, ако и слабо, гръдната частъ на гръбначния стълбъ.

Когато дѣтето поодрасте, обръщението на домашнитѣ къмъ него става не съвсѣмъ споредъ изискванията на дѣтинската му натура, което, разбира се, твърдѣ вредно ще се отрази на здравнето му (особенно на неговата кръвь и хранене). Храната му бива несъответствено на неговата натура (горѣшитѣ напитки, като: силно кафе или чай, бира, вино, неудобоваримитѣ ястета и наркотическитѣ вещества); пейното употребление — не естествено (позволяватъ му да приѣда). Щото се касае до съня, то дѣтето често остава кжсно въ общественитѣ събрания и твърдѣ рано встаета. То диша не добъръ въздухъ, особено въ леглото; обличатъ го въ тѣнка, не цѣлестобразна дрѣха (тѣсни антерия и долни ризи); къмъ

чистота на тѣлото му се отнасятъ твърдѣ небрежно (рѣдко го къпять); необръщатъ внимание на нѣкои болѣзниени проявления (особенно на маравица, кашлица, отсъствнето на апетита и растройство на стомаха). Когато дѣтето се занимава съ чертане, рисование или писание не се обръща внимание на позата (положението на тѣлото), каквато то приема при тѣзи занятия, или при каква свѣтлина, слаба или твърдѣ силна, то работи. Най послѣ, не малко вредятъ на очитѣ и гръбначния стълбъ честитѣ приватни уроци, четението на занимателни и научни книги, много дребно печатани, дребнописанитѣ ноти и тѣкото ръководѣне (напизване на шержани и пр.), тѣй като свѣтлината и позата, каквито дѣтето приема при тази работа, не се надзираватъ отъ родителитѣ. Съ една рѣчь, ако дѣцата при постѣиванieto имъ въ училището се пригледватъ отъ опитни лѣкари, тогава всички ще се убѣдятъ, че болѣститѣ, които се явяватъ въ дѣцата въ време на пребиванieto имъ въ училището, иматъ началото си още при постѣиванieto имъ въ училището. Затова родителитѣ и учителитѣ сѣ длъжни да посвѣщаватъ особено внимание на тѣзи болѣсти и ржка съ ржка да се борятъ противъ тѣхъ. Причинитѣ за изнѣженността на дѣцата, които се явяватъ въ училището, се криятъ въ лошото възпитание, което тѣ получаватъ отъ майкитѣ въ първитѣ години на дѣтинството имъ. Едвамъ дѣтето се роди, тозъ часъ съ приспиване и люлѣние, захващатъ да развиватъ пнатя, дързостта и властолюбнето до таквази степенъ, щото подиръ нѣколко време родителитѣ и роднинитѣ ставатъ му съ устѣжливостта си сжщироби. Всичкитѣ глезотии на непослушното дѣте ето съ какво се оправдаватъ: «дѣтето това го още не разбира, то нѣма още разумъ и то навѣрно ще се исправн, само да се яви у него умъ.» Като че умътъ пепърво се появява въ извѣстенъ периодъ на възрастта на чловѣка, а не постепенно се развива въ мозѣка на дѣтето отъ деня на ражданието му. Да, първитѣ зачатѣци на порока (лъжата и кражбата), достойни за строго наказанне, родителитѣ ги намиратъ за милн. Но ако наподирѣ това дѣте се под-

хвърли на наказание за кражба, тогава глупавитѣ тѣзи родители се сърдятъ на съдбата, която имъ е дала такива злополучни дѣца, като забравятъ при това, че това злополучие е само продуктъ на лошото възпитание, каквото сѣ дали на тѣзи дѣца. Само отъ погрѣшкитѣ и немарливостта въ възпитанието отъ родителитѣ, особено отъ бавакитѣ, произлѣзва похабяване на характера, което се явява на подирѣ за нещастие, както за родителитѣ, тѣй и за дѣцата. Време е най послѣ да разберятъ, че на чловѣка е даденъ органъ, чрезъ когото той може да стане разуменъ, нравственъ, съ силна воля, но че този органъ, т. е. мозѣкътъ, е необходимо да се приучи къмъ това.

Грижата на училището, относително здравето на чловѣка, е двойна: отъ една страна изисква се, щото въ училището да се пенаноси вреда на здравето на дѣтето чрезъ злоупотрѣбление на младитѣ органи и затова е необходимо, щото учителътъ да разбира добрѣ, кое именно може да бѣде вредно за дѣтето въ училището. А учителътъ, който нѣма необходимн хигиенически знания за правилното здравие на дѣтето, справедливо е, да не се допуца на такава висока длѣжностъ. Тѣй като нормалното развитие на ученика, въ физическо и нравствено отношение, иска преди всичко цѣлесобразно помѣщение за училището, заедно съ удобни и необходимн материали за възпитание (особенно всичкитѣ пособия за нагледно обучение), то учителътъ трѣба да умѣе да допълни онова, което липсва и което му е нужно. Особено голѣмо внимание той трѣба да обръща върху голѣмината на класоветѣ, въздуха, температурата, свѣтлината, на топлението и устройството на собитѣ, на училищнитѣ маси и чипове. Но въ това отношение учителитѣ често, за съжалѣние, сѣ безсилни, тѣй бато обществото и училищното началство въ повечето случаи не разбиратъ необходимостта на всичко това. Отъ друга страна желателно е, щото на ученика да се съобщаватъ въ училището найточни познания, както за устройството на чловѣческия организъмъ и за неговото отгледване, тѣй и за сичко онова, което

може да укаже вредно влияние на него, — съ една рѣчь — да му се дава понятие за всички тѣзи условия, които необходимо е да се запазватъ за поддържанне и запазване организма.

Съ незапазването на тѣзи условия училището отдавна е навлекло на себе си справедливото още и до сега обвинение, че то отровва всички животъ на дѣтето, до като то е още малко, попече физическото и духовно развитие, което му дава, е несъобразно съ изискванията на хигиената; то тѣй сѣщо се обвинява въ това, защо училищата сѣ препълнени съ физически и нравствено-развалени дѣца; защо значително число момчета и момичета се показватъ неспособни да изпълнятъ своитѣ длъжности и призвания; защо повечето, които се трудятъ, се обръщатъ въ машини, които се нуждаятъ отъ постоянни поправки; защо разслабленното челоуѣчество се явява или властолюбиво или робско и защо, най послѣ, живота тѣй рано увѣхва и се прекратява. Затова на училището лежи свѣтлата длъжностъ да даде точни познания още въ младостта на челоуѣка за собственото «азъ», за да бже въ състояние да даде, наподирѣ, на своитѣ дѣца траенъ фундаментъ за тѣхното тѣлесно и духовно благосъстояние. Само тогава челоуѣкъ ще разбере, че въ интереситѣ си и въ интереситѣ на обществото, трѣба да си устрои живота на здрави, полезни и плодотворни начала. Съ една рѣчь, тогава само челоуѣкъ, кѣмъ багѣвто класъ и да принадлежи, ще обладава всичкитѣ тѣзи познания, съ които достига собственото си добро и доброто на ближнитѣ си.

Гнила жаба (дифтеритъ).

Отъ д-ра Г. М. Герценштейнъ.

(Край.)

Гдѣто пода (дюшето) е дървенъ, трѣбва често да се мие и се исушава, а земления често да се поостѣргва и замазва. Само по себе си се разбира, че въ помещението, въ което мислимъ, че заразата вече я има, всичкитѣ горѣказани мѣрки сѣ недостаточни и ний трѣбва да се погрижимъ за по-силна дезинфекция. За тази цѣль най-доброто срдѣство е кюкюртъ на прѣчки, който се употребява по слѣдующия

начинъ: на помещението затварятъ хубаво прозорцитѣ, запущватъ съ нѣщо коминя (ако го има въ стаята), турятъ въ мангалъ или въ какво и да е друго нѣщо живи въглени и върху тѣхъ турятъ нѣколко парчета кюкюртъ и го оставятъ въ стаята да гори: човѣка, който прави това, щомъ внесе огъня въ стаята, турга кюкюрта въ огъня и бързо излиза отъ нея, като затвори добръ вратата на стаята. Отъ кюкюрта, като гори, образува се задушливъ димъ (сѣрниста кислота), който е твърдъ отровителенъ за растенията и животнитѣ. За да се убѣдимъ въ това му свойство, стига да откъснемъ единъ зеленъ листъ и да го подържимъ една — двѣ минути въ този димъ; ще видимъ, че този частъ листа побѣлява и повѣнва. Подиръ единъ — два часа отваряме вратата, прозорцитѣ, коминя; димътъ като излѣзе и задушливата мизма премине, можемъ да влеземъ въ стаята. Тази е най-добрата дезинфекция и, колкото повече я правимъ, толкова е по-добъръ. Ако ли, по нѣкои причини, не може да се употребѣи кюкюртъ, то трѣбва да се направи дезинфекция съ карболова кислота. Взема се двѣ чайни лъжички карболова кислота на половина ока вода (за да се раствори карболката по-добъръ, вливатъ въ водата една чашка спиртъ или ракия): съ този растворъ напрѣскаватъ всичкото помещение и нѣща. Тази дезинфекция е по-слаба отъ кюкюртената. Всичкото изложено трѣбва да се повтаря често, па даже и всѣкий день. Нѣщата на болния трѣбва да се дезинфектиратъ внимателно. Състоятелнитѣ хора ще направятъ много по-добъръ ако изгорятъ дрѣхитѣ, които е носилъ болния. Несъстоятелнитѣ, до колкото е възможно и тѣ ще си помогнатъ, като упалятъ добръ пещъта, извадятъ пепелъта и накачатъ пранитѣ дрѣхи вътрѣ въ пещъта; това трѣбва да се направи нѣколко пати и подиръ добръ да се испиратъ. Разнитѣ дрипи и други вѣти кърпи, които е употребявалъ болния, по-добъръ е да се изгорятъ, защото не костватъ много. Кожухи, чизми и други кожени нѣща, които не могатъ да се тургатъ въ пещъта, дезинфектиратъ ги иначе: распростиратъ ги на чардачета, $\frac{1}{2}$ аршинъ отъ земята и отъ доломъ запалятъ кюкюртъ. Това е достъпно на всѣкиго и всѣкога, защото кюкюрта може да се запали въ плѣвника, въ кошарата, въ хлѣва, съ една дума на всѣко мѣсто, гдѣто е по-удобно. Ако ли въ нѣкоя къща е лежалъ боленъ отъ гнила жаба, то трѣбва подиръ него отъ ново да се бѣлишатъ стѣнитѣ съ хлористъ варъ (150 др. хлористъ варъ на едно ведро вода), да се очисти пода и всичкитѣ дървени части на къщата (врата, прозорци, черचेвета, маси, столове и проч.) и да се омиятъ съ щелокъ (пепеляна вода, дуга).

Трѣбва да споменемъ още, че болния трѣбва да храни и пное въ особенъ ссадъ, въ който трѣбва да се налѣе малко (чайна лъжичка) кар-

болова кислота или да се тури малко негасенъ варъ.

Ний вече знаемъ какъ да очистиме въздуха и помѣщенieto; ами какъ да се опазимъ отъ разболѣвание? Най ученитѣ нѣмски, французски, английски и руски доктори сѣ се убѣдили, че слабитѣ, повѣхналитѣ и болнавитѣ дѣца много се разболѣватъ отъ гнила жаба и потрудно прекарватъ болѣстѣта, отъ колкото силнитѣ и здравитѣ. Особенно по-лесно се разболѣватъ онѣзи, които сѣ си простудили гърлото, или, както казватъ докторитѣ, иматъ катарръ въ гърлото. Отъ това се разбира, че дѣцата трѣбва да се хранятъ добръ; всѣкий день, ако позволява времето, да се пущатъ изъ двора на чистъ въздухъ; зимѣ да се облачатъ топло; като сѣ уморени, да не се пущатъ на вѣнъ, да не ходятъ боси по студена земя, а най главно е, по никакъвъ начинъ, здравитѣ дѣца да не пускатъ да иматъ съобщение съ болнитѣ, никакъ да не се пускатъ въ стаятъ, гдѣто има или е имало болни, а най повече умрѣли отъ гнила жаба. У селенитѣ сѣществува обичай, че гдѣто има умрѣлъ, събира се почти цѣло село, стари и млади, да утѣшаватъ родителитѣ и да се прощаватъ съ покойника. Селенитѣ трѣбва да се придумватъ за да оставятъ този вреденъ обичай. Само по себе си се разбира, че дѣцата трѣбва да се държатъ чисто, често да се миятъ, да се водятъ въ баня; лѣтъ да се къпятъ и пр. По горѣ бѣше казано, че гнилата жаба може да се появи на кожата. Това трѣбва да се помни за това, че малкитѣ дѣца, които се държатъ нечисто, иматъ лошъ навикъ да си расчесватъ (особенно момиченцата) половитѣ органи. Дѣцата трѣбва често да се миятъ, за да имъ се отстрани всѣко чувство на сърбелъ, а всѣко порѣзано или одраскано мѣсто внимателно да се измива и залѣпи съ лѣпливъ пластиръ.

Нѣкои дѣца сѣ твърдѣ чувствителни къмъ настинката: при най малкия вѣтъръ и тозъ часъ ги заболѣва гърлото. Дѣтето трѣбва да привикне на студено; за това всѣка сутрина трѣбва да му се мие шията, гърдитѣ съ вода, испърво съ обикновена лѣтна, а послѣ все по-вече и по-вече съ студена. Тѣй сѣщо е полезно всѣкий день съ такава вода да си плакни гърлото. Това уякчава дѣцата и ги прави да бѣдатъ нечувствителни къмъ студа.

Ако ли вече гнилата жаба сѣществува въ нѣкоя мѣстность, особено, ако въ къщата има болентъ, то да се дава на всѣко дѣте всѣкий день варена вода и бертолетова соль, както ще бѣде за това казано по-долу.

Лѣкувание на гнилата жаба.

Тукъ ще покажемъ какъ да лѣкуватъ гнилата жаба сами тѣзи, които нѣматъ възможность

скоро да се обърнатъ за съвѣти къмъ доктора, напр. които живѣятъ въ селата, гдѣто нѣма нито аптеки, нито доктори. Ний ще имъ покажемъ такива срѣдства, които оказватъ сѣществена полза и въ сѣщото време, които не представляватъ никаква опасность, когато сѣ въ рѣцѣтъ на хора не-доктори и могатъ да се взематъ изъ коя и да е аптека безъ рецепта, само съ записка.

Още веднажъ ще напомнимъ, че всѣка благоразумна майка, когато има епидемия, е длѣжна всѣкий день да преглѣжда гърлото на дѣцата си: често гнилата жаба се пребва тѣй незабѣлѣзано и въобще много често тя се наченва тѣй коварно, щото заболѣлото дѣте не усѣща никакво разстройство.

За да не се пропустне началото на болѣстѣта, трѣбва дѣцата всѣкий день да се преглѣждатъ. Още повече трѣбва да се прави това преглѣждане, ако ли дѣтето се оплаква отъ главоболіе, че е запрѣло, нѣма апетитъ или се забѣлѣзва, че то е безпокойно, има огънь, спи неспокойно, съ една рѣчь всѣко едно явление показва, че въ дѣтето е произлѣзло нѣкакво промѣнение. Преглѣжданieto на гърлото се произвежда твърдѣ лесно. Дѣцата испърво не се съгласяватъ, но отпослѣ привикватъ. Преглѣжданieto се прави тѣй: дѣтето го взема другий на рѣцѣ, като му обърне лицето къмъ свѣтлината; за да не си мърда главата, ний я придържаме съ рѣцѣ. Дѣтето, като плачи, то си отваря устата и ний въ това време пѣхваме въ устата му опашката на чайна лѣжичка и му притисваме языка на долу. Отъ плача и виканието, който е умѣстенъ въ тази минута, небната завѣска се подига на горѣ, отъ което се отваря всичката устна кухина; тогава внимателно преглѣждаме сливицитѣ, заднята стѣнничка на глѣтвата, дѣжчикитѣ, състоянието и цвѣта на лигавата ципа.

Понѣкога бива наопаки: при каквото и да е опитване, дѣтето си затваря устата и не можемъ да го преглѣдаме. За да ги отворимъ, достатѣчно е да направимъ едно отъ двѣтъ: или да му стиснемъ носа съ прѣсти и то, като почувствува нужда за дѣхание, ще си отвори устата и тогава пѣхваме въ устата опашката на лѣжичката; или постѣпваме, както прави свѣщенника при причастяването, т. е. съ прѣсти стискваме на дѣтето страничнитѣ. При тѣзи преглѣждания често на болния му се подига да блюва, но нѣма защо да се боямъ отъ това; даже и по-добръ, защото тогава небната завѣска, тѣй сѣщо и глѣтката се подигатъ на горѣ, отъ което по-добръ можемъ да преглѣдаме гърлото. За да изслѣдваме шийнитѣ и подчелюстнитѣ слѣзи, млчимъ се да ги напишаме съ прѣсти, като правимъ движение назадъ и напредъ подъ подбордичката; за да се намѣрятъ шийнитѣ слѣзи, накарваме дѣтето да си

наклони главата малко назадъ и съ движението на пръститѣ си, като захванемъ отъ ушитѣ, млчимъ се да ги напицаме.

Да кажемъ, че ний преглѣдахме дѣтето и намѣрихме, че червенината на лигавата ципа въ гърлото му се е утолѣмила; често това нищо не означава; но като имаме предъ видъ, че такава червенина често показва началото на гнилата жаба и че при възпалението на лигавата ципа, гнилата жаба лесно се присажда, необходимо е, щото отъ самото начало внимателно да лѣкуваме даже и едно такова слабо възпаление или, както обикновенно го казватъ, катарръ. Въ подобни случаи лѣкуването е твърдѣ просто и за тази цѣль сж предложени много срѣдства. Но отъ всички най добръ дѣйствуватъ бертолетовата соль (*kalium chloricum*) и варената вода (*aq. calcis*).¹⁾

Тѣзи срѣдства трѣбва всѣкога да ги имаме въ къщи; тѣ не сж скъпи и не сж опасни, даже когато ги употребяватъ и здравитѣ и дѣйствуватъ твърдѣ хубаво при гърлоболнито; половинна или единъ драмъ бертолетова соль на една чаша вода е добра смѣсь за жабурене при възпалението на гърлото и въ началото на гнилата жаба.

Жабуреннето трѣбва да се прави често, почти всѣкий часъ и по-добрѣ съ топличко лѣкарство. То има солень, но не противень вкусъ и дѣцата скоро навиватъ на него. Има много случаи, гдѣто майкитѣ сж научавали 4, даже и 3-годишни дѣца да си жабуриятъ гърлото. Жабуреннето трѣбва да се прави старателно, като си отхвърлиме главата малко назадъ, за да може жидкостта да промива по-голѣмата частъ отъ лигавата липа.

Малкитѣ дѣца, които не могатъ да се жабуриятъ, трѣбва да имъ се дава слабъ растворъ отъ това лѣкарство; за това размѣсватъ една частъ отъ упомянатия растворъ на двѣ части вода и имъ даватъ да пиятъ всѣкий часъ по една чайна или десертна лъжичка. Това лѣкарство можемъ да го подсладимъ съ захаръ или съ сладко.²⁾ Тѣй сжщо трѣбва да се употребява и варената вода. Конто живѣятъ близо до аптеката, могатъ да си купятъ отъ тамъ тази вода, а онѣзи, които живѣятъ далечъ отъ аптеката, да взематъ въ голѣмо количество не е добръ, защото тя, като стон на въздуха, се размѣща и се разваля.

Варената вода да се приготви въ дома е по удобно и това не е трудно. Трѣбва да се купи

изъ аптеката 15 др. добра негасена варъ (*calcaria caustica*), която струва всичко 10 стотинки. На една частъ отъ тази варъ прибавятъ 30 части вода и тази смѣсь я разбъркватъ 20 — 30 минути; оставятъ я да се обистри (утая); варьта пада на дното, а водата получава особень вкусъ. Преливатъ водата и добръ я запущватъ за това, че ако я оставятъ отворена на въздуха, тя скоро се размѣща и въ нея се появява бѣла утайка и водата става безполезна. Тази вода се употребява сжщо тѣй, както и раствора отъ бертолетовата соль; но кѣтъ ней прибѣгватъ само тогава, когато червенината е твърдѣ значителна, сливицитѣ сж надуты, тѣмъ когато сж се появили болѣжки и сж се понадули шийнитѣ и подчелюстнитѣ слѣзи. До тогава нѣма нужда да се употребява, а е достатъчно да се ограничимъ само съ бертолетовата соль. Тѣзи жабурения служатъ като добри предпазителни срѣдства, за това и здравитѣ дѣца да ги употребяватъ, но по на рѣдко: сутрина и вечеръ.

Акъ ли дѣтето има огънь, боли го главата, иска често да пие, языка му е сухъ, трѣбва да му даваме хина (сулфатъ): на дѣцата отъ 2—3 години по 6 сентиграмма (1 житено зърно) два пѣти въ день; отъ 3 до 4 години по 2 жита; отъ 4—6 години — 3—4 жита; отъ 6—8 год. — 4—5 жита; отъ 8—10 год. 5—6 жита; отъ 10—14 год. — 7—8 жита и на възрастнитѣ по 10—15 жита на единъ пѣтъ. Хината, растѣглена на такъва части (количества), може да се купи отъ аптеката. Но тѣй като приготвеннето на праховетѣ е скъпо, то най добръ да се вземе отъ аптеката хина въ растворъ, като се означи въ една чорбяна или чайна лъжичка колко жита влизатъ.

Хината на вкусъ е много горчива, тѣй щото дѣцата много трудно се накарватъ да я приематъ. На малкитѣ дѣца често сме принудени на сила да имъ вливаме въ устата това горчиво лѣкарство. Хината въ лѣкуването на гнилата жаба играе голѣма роль. Нѣкои си не я употребяватъ само за това, че това лѣкарство е противно на дѣтето; но това е голѣмо неблагоприятно, което може да има печални послѣдствия за живота на дѣтето. Често дѣцата, за да не приематъ хина, прибѣгватъ кѣтъ разни хитрости, като се приструватъ че спятъ или молятъ да имъ се даде по-послѣ лѣкарство и т. н., но никога не трѣбва да се уповаваме на тази тѣхна хитрость и въ опредѣленитѣ часове трѣбва да имъ даваме хина, защото въ лѣкуването съ хината е скъпа минутата. Болѣстѣта е тѣй страшна и опасна, течението ѝ е тѣй бързо, щото е необходимо да му припрѣчемъ съ най настойчивъ начинъ. Дѣцата, като видятъ, че тѣхното противienie въ нищо не имъ помага, тѣ скоро се съгласяватъ да приематъ всѣко лѣкарство, въ това число и хината. За

¹⁾ Гл. «Домашна аптека» въ «Здравие» 1886 г. стр. 16 и 24.

²⁾ Бертолетовата соль не е безвредно срѣдство и, при вътрѣшното употребление, се срѣщатъ случаи на отравления. Показаната отъ автора доза не е отровна, но трѣбва да се внимава да не се дава повече, а по-добръ още, безъ крайната нужда, да не се приема вътрѣшно бертолетовата соль безъ доктора. Ред.

да не бъде хината до толкова горчива, можемъ да я подсладимъ съ захарь, сладко и проч.

Ако ли дѣтето дѣйствително не може да прие́ма хина и подиръ всѣко пѣние я изблюва, то трѣбва да прибѣгнемъ къмъ друго срѣдство: да введемъ хината чрезъ задния проходъ съ клистиръ (тулумба). За тази цѣль се взема пакъ такова количество хина, колкото му е било назначено по-напредъ, или въ $1\frac{1}{2}$ пати повече, размѣсва се съ повече вода и се влива въ клистирната тулумба (най-добра отъ гумиластикъ). Дѣтето го взема нѣкой на ръцѣ, обръща му лицето къмъ себе си, а съ гърба на горѣ, държи му краката за да не рита, а пѣкъ другъ, съ прѣститѣ на лѣвата си ръка, растворя му ягодицитѣ за да намѣри отверстието на задния проходъ и съ правата си ръка пѣхва предварително намазанния накопечникъ на клистиря и съ постепенно натисканне на еластическия шаръ испъжда жидкостта отъ клистиря въ червото; послѣ това клистиря се изважда и съ прѣститѣ на лѣвата ръка се стискватъ ягодицитѣ около двѣ минути за да закриятъ задния проходъ. Ако ли даже чрезъ 10—15 минути послѣдва испражнение, то пакъ трѣбва да бѣдемъ увѣрени, че една частъ отъ хината е успѣла да се впи́е.

Въ този периодъ често се забѣлѣзва да се уголѣмиватъ и надуватъ шийнитѣ и подчелюстнитѣ слѣзп. Тъ още отъ началото трѣбва да се намазватъ съ подова тинктура (tinctura iodii); тъй като това срѣдство силно раздража на вѣжната кожа на дѣтето, то трѣбва да се смѣсва на половина съ вода или глицеринъ, а ако нѣма глицеринъ, то съ какво и да е жидко масло. Шията на дѣтето трѣбва да се завързва съ кърпа.

Ако ли лѣкуването на гнилата жаба е захванато отъ началото ѝ, то такова лѣкуване е достатъчно и дава благоприятенъ край.

Но ако ли пѣкъ гнилата жаба е взела жестока видъ и е преминала въ крупозна форма, тогава, съответствено съ това, лѣкуването трѣбва да бѣде по-вече настойчиво и разнообразно. Преди всичко трѣбва да имаме предъ видъ, че болния губи силата си, която най по-вече сега му е необходима; като нѣма апетитъ, той почти нищо не яде. Това още по-вече го ослаблява, а той е безъ това изнеможенъ отъ силнитѣ болѣжки.

За да се избѣгне упадъването силата на болния, трѣбва да му се дава по малко вино или ракия. Не трѣбва да се боямъ, че дѣтето ще се опие. А пѣкъ за да не се случн това, тѣзи напитки могатъ да се даватъ въ малко количество, но по на често: на дѣте отъ 3—6 години му се дава всѣки $\frac{1}{2}$ часъ по една чайна лъжичка вино или ракия, размѣсена наподобна нъ вода. Колкото е по-възрастното дѣтето, толкова по-вече може да му се дава отъ тѣзи капѣтки. Заедно съ това трѣбва настойчиво да

се храни болния. Най-добръ е да му се даватъ рохн яйца или млѣко. Селенитѣ презъ поститѣ не даватъ на дѣцата млѣко, като че това е грѣхъ. Всичкиѣ свѣщенници трѣбва да възстанатъ противъ това погрѣшно мѣние. Грѣхъ е, ако не даватъ на дѣцата млѣко, защото, като не имъ даватъ, правятъ тѣхното положение по-лошо; това често е бивало причина на смъртъта имъ. Дѣцата безъ охота ядѣтъ и пиятъ, но съ галение, а поиѣкога и съ заплашване трѣбватъ често да ги принуждаваме да пиятъ топличко млѣко. Млѣкото, освѣтъ гдѣто добръ храни болния, но като минава по болнитѣ мѣста, умалѣва въ тѣхъ раздражителността и помага на ципичкитѣ да се отлѣпятъ по-лесно.

Добро е още да има малка стъклена тулумбичка, която не е много скѣпа (50 стотинки) и употреблението ѝ е твърдѣ леко: напълня се съ топличакъ содовъ растворъ (чайна лъжичка сода на чаша вода) и се спринцува (излива се) кухината на устата и носа, съ предпазливостъ да не се пуца силна струя и болния да исплюва водата.

По-горѣ бѣше казано, че презъ всичкото време трѣбва добръ да се храни дѣтето. Тъй сѣщо въ това време е необходимо да му се дава всѣки 3—4 часа нѣкое възбудително срѣдство, най-добръ вино или ракия. Въ случай, че болния е твърдѣ слабъ, добръ е да му се дава прахъ отъ камфоръ, който трѣбва да бѣде отъ по-напредъ взетъ отъ аптеката¹⁾: на дѣцата, по-малки отъ 3 години, дава имъ се всѣки два — три часа по $\frac{1}{2}$ житено зърно (три септиграмма) камфоръ; отъ 3—6 години по 1 зърно; отъ 6—10 год. $1\frac{1}{2}$ зърна; отъ 10—14 год. двѣ зърна; на по-големн отъ 14 години по двѣ жита.

Ако ли ципичкитѣ мѣчно се отдѣлятъ и прѣчатъ на дѣханнето, то необходимо е за всѣкий случай да имаме приготвено вино отъ блювателенъ корень (vini iresacuanhae), което безъ рецепта отъ доктора не го даватъ изъ аптеката. На малкиѣ дѣца до 5 години даватъ по 5 капки, на по-големнитѣ прибавятъ по 1—2 капки на всѣка година, тъй щото на десетгодишно дѣте може да се даде отъ 10—15 капки наведнажъ. Най-добръ е да се вземе една чайна лъжичка бертолетова соль на една чаша топличка вода и да се прибави една чайна лъжичка отъ това вино и всѣки два часа да се дава на дѣцата по чайна лъжичка, на по-големнитѣ по десертна, на даже и по чорбина. Ако ли количеството на ципичкитѣ е значително и тѣ отиватъ на вѣтрѣ дѣбоко, тъй щото дѣтето захваща да се задушавя, лицето му посинѣва,

¹⁾ По-хубаво е да се зарѣчатъ въ аптеката прахове по $\frac{1}{2}$ зърно камфоръ и 5 зърна захаръ; на по-възрастнитѣ дѣца може да се дава по 2—3, даже и повече прахове наведнажъ. Но камфоръ се дава само при силното упадъване силата на болния.

то може да му се даде всѣкий половинъ часть по 60 капки отъ това вино, до гдѣто болния захване да бюва, при което се исхвърлятъ множество раскѣсани ципички. Ако ципичкитъ се отдѣлятъ и на тѣхното мѣсто останѣтъ ранички (язви), то съвѣтваме да се прави слѣдующето: да се вземе по равни части прахове: стицца (alumen), танинъ и салицилова кислота; всичко това добръ да се размѣси и предпазливо съ едно масурче да се духне отъ този прахъ на болнитъ мѣста въ гърлото, на дѣгичкитъ, на сливицитъ и проч.

Бѣше казано, че у болния, като захване да оздравя, се появява параличъ: схващатъ му се рѣцѣтъ или краката. Това не е твърдъ опасно, защото подиръ нѣколко време преминава отъ само себе си; но все пакъ на такива болни полезно е да имъ се дава нѣколко пѣти въ день тинктура отъ яболчно-кисело желѣзо (tinctura ferri pomati), 5 до 20 капки въ день.

Само по себе си се разбира, че болния трѣба да се храни добръ, да му се дава по на често млѣко, лѣца, мѣсо и проч.

Предвардваме родителитъ още за едно лѣкуване. Ако ли болния се силно задушава, то докторитъ правятъ понѣкога операция, при която отварятъ гърлото и тургатъ сребърна или еластична трѣбичка, чрезъ която болния дѣха. Ний спомѣнаваме за това, че родителитъ рѣдко се съгласяватъ на тази операция; между това тя е спасявала лица, които сѣ били единъ кракъ близо до смъртта. Страхъ на родителитъ е съвършенно неоснователенъ и ний ги съвѣтваме да се съгласяватъ на тази операция, ако докторитъ намѣрятъ необходимо да отворятъ гърлото на болното дѣте.

Библиография.

Профессоръ Скржечка. *Душевнитъ болѣсти въ отношение къмъ учението за влѣнение.* Прѣв. И. Н. Минтовъ. Сливенъ, 1885 г., стр. 93, цѣна 1 франкъ.

Съ голѣмо удоволствие констатираме, че у насъ въ послѣдне време се появява твърдъ полезни преводи отъ най извѣстнитъ автори, къмъ които принадлежи и проф. Скржечка — единъ отъ най прочутитъ сѣдебни лѣкари въ Европа. Особенно сѣ щастливи душевно-болнитъ, върху които се появиха вече двѣ съчинения (Фрезе и Скржечка). Вижда се, че възвизътъ за неоснотно положение на лудитъ въ сѣдилищата, обществото и болницитъ ще срѣшне благодаренъ отзивъ и горѣщо съдѣйствие. Горнята книжка, се надѣваме, ще послужи на много нещастни луди, които, пнакъ ослѣдени отъ правосѣднето, би се мѣчили по

затворитъ, намѣсто да ги лѣкуватъ по болницитъ.

Преводачтъ (или, както той нарича самъ себѣ си, прѣводителтъ) на горнята книжка, посвѣщава я на «всичкитъ сѣдци и доктори», съ което изопачава смисълъта на книжката. И въ предисловието си г. Минтовъ критикува лѣкарскитъ заключения, които, споредъ него, сѣ лоши, защото до сега «нашитъ сѣдци и врачове не сѣ имали предъ себѣ си нито найкратко ръководство относително душевнитъ болѣсти». Г. преводачтъ, види се, забравилъ, че и другитъ отдѣли на медицината още не сѣ преведени на българский языкъ, но това не прѣчи на лѣкаритъ да ги знаятъ, защото всинца сме се учили въ странство. Не, книжката на пр. Скржечка е написана не за лѣкаритъ, а именно за сѣдци, прокурори и адвокати. За съжалѣние достоенъ трѣбва да се счита онзи лѣкаръ, на който всичкитъ познания по психиатрията се ограничаватъ съ книжката на проф. Скржечка, който и не я назначилъ за лѣкаритъ. Но отъ юриститъ нѣмаме право да искаме толкова дълбоки познания по психиатрията; стига, ако тѣ иматъ общо понятие върху душевнитъ болѣсти и ако сѣ въ състояние да одѣнатъ експертитъ на лѣкаритъ, особено, ако има между тѣхъ несъгласие. Това е сѣщинската цѣль на книжката, съставена отъ проф. Скржечка, на която тя напълно и отговаря.

Преводътъ на г. Минтова е въобще добъръ и доста ясенъ; тукъ-тамъ се срѣщатъ словослагателнитъ погрѣшки, които отъ часть сѣ поправени въ края на книжката. Г. преводачтъ твърдъ умѣстно се е помѣчилъ да преведе на българский языкъ чуждитъ думи и термини, но не може да се каже, че това той е изпълнилъ навредъ сполучливо; тѣй напримѣръ, думата «психологически» преводачтъ тълкува «съ естествени причини» (стр. 16); «измѣнение на зрацитъ» значи «кривоглѣдане» (стр. 14); «импульсъ — принуждение»; «патология» се занимава и съ «способитъ за лѣкуванието на болѣститъ» (стр. 93) и т. н.

Тѣзи бѣлѣжки никакъ не намаляватъ достоинството на почитаемия трудъ на г. преводачтъ, комуто всѣкой ще благодари за възможността да се запознае съ книжката на проф. Скржечка.

ОТГОВОРИ.

Г-ну Ч. въ София. Казвате, че сте се показвали на много доктори, които не ви помогнахъ; какъ можете да очаквате ний да ви помогнемъ, безъ да ви видимъ даже? Струва ни се, че ако имате търпѣние да се лѣкувате, колкото трѣба, у единъ и сѣщия докторъ, той ще ви изцѣри. Най-добритъ доктори въ България сѣ въ столицата.

Г-ну З. въ Търново. За лѣкуванието пѣрхота на главата глѣд. «Здравне» 1885 г., стр. 100.